

SURİYELİ KENT MÜLTECİLERİNİN SOSYAL ENTEGRASYONU ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA ¹

Kafkas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
KAÜİBFD
Cilt, 12, Sayı 23, 2021
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Makale Gönderim Tarihi: 10.02.2021 Yayına Kabul Tarihi: 08.04.2021

Selda GEYİK YILDIRIM
Dr. Öğr. Üyesi
Kafkas Üniversitesi
Kağızman MYO
Kars, Türkiye
seldagykyldrm@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4277-6048

Müberra DİNLER
Doktora Öğrencisi
Sakarya Üniversitesi
Ortadoğu Enstitüsü
Sakarya, Türkiye
muberradinler@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0829-9057

ÖZ | Mülteci hareketliliğinin ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve demografik düzeyde ortaya çıkardığı çoklu değişimlerle birlikte ülkelerin göç refleksleri de farklılaşmaya başlamıştır. Bu farklılaşma sonucunda ortaya çıkan paradokslardan biri de çokkültürcü politika ve söylemlere karşılık; çeşitlenen ve artan göçlere yönelik alınan tedbirlerdir. Bir yanda çok kültürlülüğün kabulü diğer tarafta ise zorunlu göçlerin reddi söz konusudur. Türkiye ise bu konuda şu an için güvenlik eksenli rasyonel okumalar yerine insan merkezli bir politika izlemektedir. Ancak Türkiye aynı zamanda göç tarihinde karşılaşmadığı çeşitlilikte ve sayıda mülteci hareketliliğini tecrübe etmektedir. Suriyeli mültecilere yönelik insan merkezli politikaların ilerleyen zamanlarda yurttaş odaklı politikalarla karşı karşıya gelme ihtimali bulunmaktadır. Suriyeli mültecilerin Türk toplumuna sosyal entegrasyonu bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı ise Suriyeli kent mültecilerinin sosyal entegrasyon düzeylerini sosyal entegrasyon göstergeleri çerçevesinde incelemektir. Bu amaçla İstanbul'un Sancaktepe ilçesinde ikamet eden 30 Suriyeli mülteci ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler neticesinde elde edilen veriler betimsel analiz yolu ile çözümlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent mültecileri, Suriyeli mülteciler, Sosyal entegrasyon
JEL Kodu: F22, D63, D74

Alan: Kamu Yönetimi
Türü: Araştırma

DOI: 10.36543/kauibfd.2021.020

Atıfta bulunmak için: Yıldırım, S. G. & Dinler, M. (2021). Suriyeli kent mültecilerinin sosyal entegrasyonu üzerine nitel bir çalışma. *KAÜİBFD*, 12(23), 452-478.

¹ İlgili çalışmanın etik kurallara uygunluğu beyan edilmiştir.

A QUALITATIVE ANALYSIS ON THE SOCIAL INTEGRATION OF SYRIAN URBAN REFUGEES

Article Submission Date: 10.02.2021 Accepted Date: 08.04.2021

Kafkas University
Economics and Administrative
Sciences Faculty
KAUJEASF
Vol. 12, Issue 23, 2021
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Selda GEYİK YILDIRIM

Asst. Prof. Dr.
Kafkas University
Kağızman Vocational School
Kars, Turkey
seldagykyldrm@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4277-6048

Müberra DİNLER

Ph.D Student
Sakarya University
Middle East Institute
Sakarya, Turkey
muberradinler@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0829-9057

ABSTRACT | The migration reflexes of the countries have started to differentiate with the multiple changes that the refugee mobility has undergone at the economic, social, political, cultural and demographic levels. Measures taken against this diversified and increasing migration contrary to multicultural policies and discourses create a paradoxical situation that emerge as a result of this differentiation. On the one hand there is the acceptance of multiculturalism and on the other hand there is a rejection of forced migration. Turkey has been following a human-centered policy rather than security oriented rational policies for the moment. However, the diversity and high number of immigrants that reached the highest levels ever in Turkey, carry the possibility of a conflict between human-centered policies and citizen-centered policies in the future. The aim of the study is to examine the social integration levels of Syrian urban refugees within the framework of social integration indicators. For this purpose, semi-structured interviews were held with 30 Syrian refugees residing in Sancaktepe district of Istanbul. The data obtained as a result of the interviews were analyzed through descriptive analysis.

Keywords: *Urban refugees, Syrian refugees, social integration*

Jel codes: *F22, D63, D74*

Scope: *Public Administration*

Type: *Research*

1. GİRİŞ

Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasında bir köprü oluşturması tarih boyunca yoğun bir göç hareketliliğini tecrübe etmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte komşu ülkelerde yaşanan büyük siyasi değişimler, savaş ve çatışmalar nedeniyle de sürekli olarak Türkiye'ye kitlesel göçler yaşanmıştır. Bu durum, Türkiye'de göç politikalarının pek çok alanda yeniden gündeme taşınmasına neden olmuştur.

Öte yandan son yıllarda Türkiye'nin tarihte hiç olmadığı kadar mülteciye² ev sahipliği yaptığı bir atmosferde teori ve pratik arasındaki bağın kurulması her zamankinden daha fazla önem kazanmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 17.03.2021 tarihli son verilerine göre Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin toplam sayısı 3.663.336'dır. Türkiye tarihinin bu sıra dışı göç hacmi ile birlikte entegrasyon konusu da giderek daha tartışmalı bir hale gelmiştir (Göksel, 2018; Şimşek, 2019; Şimşek ve Çorabatır, 2016). Ayrıca mültecilerin çoğunluğunun kentsel yaşam alanlarına doğru hareketliliği artmaktadır. Bu durum ilerleyen zamanlarda kent mültecileri özelinde yapılacak çalışmaları da hızlandıracaktır.

Türkiye'de entegrasyon konusu Suriye'den ülkemize gelen kitlesel göçlerle birlikte daha fazla araştırma nesnesi haline gelmiş ve göç yazınında araştırma konularının yönünü de değişikliğe uğratmıştır. Entegrasyon konusunda yapılan çeşitli çalışmalar mevcuttur (Balcıoğlu, 2018; Çetin, 2016; Erdoğan, 2018; Erdoğan, 2017; Göksel, 2018; İçduygu, 2016; Kaya, 2016; Şimşek, 2019; Şimşek ve Çorabatır, 2016). Yapılan pek çok çalışmanın ortak vurgusu ise Suriyelilerin entegrasyonlarının gerekliliğidir. Suriyelilerin Türk toplumuna entegrasyonlarını kolaylaştırıcı faktörler ile birlikte zorlaştırıcı birtakım faktörler de söz konusudur. Suriyelilerin dini ve kültürel benzerlikleri onların Türk toplumuna entegre olmalarında kolaylaştırıcı etkiye sahip olsa da (Balcıoğlu, 2018; Çetin, 2016; Kaya, 2016) ev sahibi topluluğun bu konudaki algı, tutum ve kabulleri de entegrasyon süreçlerinde önemli bir paya sahiptir (Erdoğan, 2018; Erdoğan, 2017).

Kaya'ya (2016) göre günlük yaşamdaki zorluklara rağmen İstanbul, Suriyeli mültecilere güvenli ve güvende hissettikleri bir kültürel alan

---

² Türkiye'de bulunan Suriyelilerin hukuki statüsü geçici korumadır. Ancak bu çalışmada mülteci teriminin sosyolojik bağlamı tercih edilmiştir. Çalışmanın içeriğinde göçmen, sığınmacı ve mülteci şeklinde kavramsal farklılaşmalar ise literatürdeki kullanım farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Literatürde yazarların tercih ettikleri kavramlara kullanıldığı şekilde yer verilmiştir.

sağlamaktadır. Bu bağlamda yeni gelenlerin eklendikleri topluluk ile olan kültürel yakınlığı entegrasyon için önemli bir bileşen olmaktadır. Kültürel benzerlik entegrasyon süreçlerinde işlevsel bir niteliğe sahip olsa da entegrasyonun çift yönlülüğü de dikkate alınması gereken önemli bir faktördür. Entegrasyon çift yönlü bir süreçtir. Bu nedenle tek taraflı bir entegrasyonun toplumsal yaşama katkısı düşük düzeyde ya da eksik olacaktır. Bu süreçte yeni gelenler kadar eklendikleri toplumun algısı da son derece önemlidir. Erdoğan (2018) bu süreci toplumsal kabul kavramıyla ifade etmektedir. Çetin'e (2016) göre ise Türkiye'deki Suriyeli göçmenler dil konusunda yüksek bir motivasyona sahiptir ancak dışlama ve yabancı düşmanlığı entegrasyonun önündeki en büyük engellerdir.

Türkiye'de entegrasyon konusunda yapılan çalışmalarda bu alana ilişkin mevcut durum ve çözüm önerileri ile birlikte bazı eleştirel okumalar da yapılmıştır. İçduygu (2016) Türkiye'de sosyal entegrasyon politikalarının oldukça zayıf olduğunu ve bu olgunun Suriye'den gelen son göç akımından bu yana gelişmeye başladığını vurgulamaktadır. Şimşek ve Çorabatır'a (2016) göre Suriyelilerin Türk topluluklarına daha iyi uyumlaştırılmasında Türk entegrasyon politikalarının önemi büyüktür. Bu nedenle bu alana ilişkin politikaların daha fazla gündeme taşınması gerekmektedir. Çünkü entegrasyon konusu Türkiye için bir açıdan yeni bir alandır. Göksel'e (2018) göre mültecilerin "misafir" olarak algılanmasına dayanan cömertlik ve misafirperverlik söylemleri Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye entegrasyonunun önünde ciddi engeller arasındadır. Şimşek'e (2019) göre ise Suriyelilerin entegrasyonunda başarılı bir süreç elde etmenin yolu hak temelli politikalardan geçmektedir.

Suriyeli kent mültecilerinin Türk toplumuna sosyal entegrasyonunu odağa alan bu çalışmada Suriyeli kent mültecilerinin sosyal entegrasyon düzeylerinin sosyal entegrasyon göstergeleri çerçevesinde incelemesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın temel sorusu Suriyeli mültecilerin sosyal entegrasyonlarını etkileyen temel faktörlerin neler olduğudur? Bu çalışma sadece sosyal entegrasyon özelinde sahadan veri toplaması açısından diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde entegrasyon ile ilgili kavramsal açıklamalara yer verilmiştir. Sonrasında araştırmanın metodolojisi hakkında bilgilendirme yapılmış ve son olarak elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Ortaya konan bulgular, halihazırda Türkiye'de dokuzuncu yıllarını sürdüren Suriyeli mültecilerin sosyal entegrasyon düzeylerine ilişkin veriler sunmakta ve bu doğrultuda ilerleyen zamanlarda Türk toplumunda ortaya çıkma ihtimali bulunan sosyal problemlere dair öngörülere de ışık tutmaktadır.

Çalışmanın neticesinde Suriyelilerin Türk toplumuna sosyal entegrasyonunda karşılaşılan en önemli güçlüğün sosyal entegrasyonun interaktif/etkileşimli niteliğinde olduğu tespit edilmiştir. Bu durum aynı zamanda Türkiye'nin entegrasyon politikalarında karşılaşılabilecek güçlüklerle de işaret etmektedir. Çünkü her iki topluluğun etkileşimli iletişim ve temasları olmaksızın entegrasyonun başarılı bir süreç halinde ilerleyebilmesi mümkün değildir. Aksi takdirde entegrasyon tek yönlü olarak işlemesi nedeniyle eksik bir süreç halinde varlık alanı bulacaktır. Bu durum ise ötekileştirme, yabancılaştırma, dışlama gibi olguların Suriyeliler özelinde sosyal yaşam alanında görünürlüğünü artırma ihtimali bulunmakla birlikte entegrasyon "tamamlanmamış" bir süreç halinde gerçekleşecektir. Bu gibi olumsuzlukları zayıflatabilmenin yollarından biri de sosyal entegrasyona yönelik yapıcı politikalarlardır. Sosyal entegrasyon yeni gelen büyük sayıdaki bir topluluğun ev sahibi toplulukla uyum içerisinde birlikte yaşayabilmesinin, diyalog kurabilmesinin, tanıyabilmesinin/tanıtabilmesinin ve toplumsal çatışmayı en aza indirebilmenin en etkili süreçlerinden biridir.

2.SOSYAL ENTEGRASYON

Entegrasyon konusu sosyolojik mahiyeti sebebiyle pek çok sosyal olgu da olduğu gibi kavramsal ve kuramsal açıdan çeşitlilik içermektedir. Entegrasyon ve ilgili konularda yapılan 49 ayrı tanımlama mevcuttur (Ager ve Strang, 2008, s.166). Bu nedenle göçmen ve mülteci entegrasyonu için genel kabul gören tek bir tanımlama, teori ya da model bulunmamaktadır (Castles vd. 2002, s.114). Çeşitli tanımsal içeriklere sahip olsa da entegrasyonun en genel anlamlarından biri de göçmenler (yeni gelenler) ve ev sahibi (yerliler) toplum arasındaki interaktif bir süreç olduğudur (Ager ve Strang, 2008; Bosswick ve Heckmann, 2006; Castles vd., 2002).

Türkçe karşılığı uyum ve bütünleşme anlamına gelen entegrasyon toplumsal yaşamda bireyler arasındaki kopukluğun giderildiği bir sosyal ortamı ifade eder. Bütünleşme de bir bütün içindeki bölümler arasındaki ilişkilerin istikrarı olarak tanımlanabilir. Bir sistem veya yapı içindeki ilişkileri sürdürmek veya geliştirmek (Bosswick ve Heckmann, 2006, s.2) anlamında da kullanılan entegrasyon, "statik anlamıyla alt birimlerin yapısal harmonisini, dinamik anlamıyla ise, karşılıklı dengeli iletişimi ifade eder" (Perşembe, 2005, s.46).Toplumun kabul edilmiş bir parçası olma süreci (Penninx, 2004, s.3) olarak da ifade edilen entegrasyon aynı zamanda genelde paylaşılan kimlik ve aidiyet duygularının gelişimi anlamına da gelir (Bartram vd. 2017, s.183). Bu süreçteki işlevsel boyutlardan biri de sosyal entegrasyondur.

Sosyal entegrasyon, mevcut bir sosyal sistemdeki aktörlerin topluma

dahil edilmesi anlamına gelir (Esser, 2006, s.7). Göçmenlerin ev sahibi toplumun temel kurumları, ilişkileri ve pozisyonlarına dahil edilmesi ve kabul edilmesi olarak tanımlanan (Bosswick ve Heckmann, 2006, s.11) sosyal entegrasyonun en dikkate değer unsuru, topluma aidiyet hissi, semboller, liderler, değer yargıları, alışkanlıklar, gelenekler ve normları paylaşma ve kabul etme konusunda toplumsal gruplar ve bireyler arasında anlamlı bir fikir birliğine varmaktır (Erkal, 1998, ss.131-132). Böylelikle toplumsalın içinde yer alan farklı bireylerin/grupların birlikteliklerinin sosyal koşulları sağlanabilmektedir.

Mültecilerin ve sığınmacıların sosyal entegrasyonu yerel düzeyde gerçekleşir ve süreci kolaylaştırmaya yönelik girişimler genellikle yerel ve bölgesel aktörler tarafından alınır ve uygulanır (Martin, 2013, s.107). “Sosyal entegrasyon, sosyal dağılıma ve sosyal dışlanma koşullarını (sosyal parçalanma, dışlanma ve kutuplaşmayı) düzelterek ve sosyal entegrasyon koşullarını uyum, işbirliği ve barış içinde birarada yaşamaya doğru genişleterek ve güçlendirerek güvenli, istikrarlı ve adil bir topluma doğru ilerleme ihtiyacına odaklanmaktadır” (Learning of Local Bodies to Integrate Immigrants (LL2II), 2015). Bu koşulların sağlıklı bir şekilde ortaya çıkabilmesi için öncelikle yerelin desteği büyük önem taşımaktadır.

Göçmenlerin sosyal entegrasyonu, bir yandan göçmenlerin faaliyetlerinin, diğer yandan da teşviklerin, fırsatların veya kısıtlamaların ve maliyetlerin şekillendirildiği belirli toplumsal koşulların etkileşiminin bir sonucu olarak anlaşılabilir (Esser, 2006, s.9). Göçmenlerin ev sahibi bir topluma entegrasyonu, yerleştirme, kültürleşme, etkileşim ve kimlik kavramlarının uygulanabileceği özel bir sosyal entegrasyon örneği olarak anlaşılmalıdır (Bosswick ve Heckmann, 2006, s.3). Fırsatların ve kısıtlamaların içeriği ve kapsamı da sosyal entegrasyonun derecesini belirleyebilmektedir.

Sosyal entegrasyon yapısal, kültürel, interaktif ve kimliksel olarak dört boyutlu bir süreçtir. Her bir boyutun toplumsal alanda aynı anda görünürlüğü ise her zaman mümkün olmamaktadır. Çünkü entegrasyon süreci göç edilen ülkelerin politikaları ile paralellik göstermektedir. Bu nedenle sosyal entegrasyon boyutları içerisinde yer alan yapısal, kültürel, interaktif ve kimliksel entegrasyona ilişkin çeşitli uygulamalar söz konusu olmaktadır ve teorik içeriklerinin pratik alanlardaki görünümleri farklılık göstermektedir.

3.YAPISAL ENTEGRASYON

Sosyal entegrasyon boyutları arasında yer alan yapısal entegrasyon, hakların kazanılması ve ev sahibi toplumun temel kurumlarındaki konum ve

statüye erişim anlamına gelir: ekonomi ve işgücü piyasası, eğitim ve yeterlilik sistemleri, konut sistemi, sağlık sistemi ve siyasal vatandaşlık gibi. Bunlar “katılım” olarak adlandırılan kurumlardır ve bu durum büyük ölçüde kentsel düzeyde gerçekleşen bir süreçtir (Bosswick ve Heckmann, 2006, s. 9). Vermeulen ve Penninx (1994) ve aynı zamanda Dagevos (2001), entegrasyon kavramını iki kısma böler. Bunlardan ilki olan yapısal entegrasyon, toplumsal kurumlara katılımı tanımlamaktadır. Diğeri ise, insanların toplumsal temaslarını ve topluma olan kültürel adaptasyonlarını anlatan sosyo-kültürel entegrasyondur. Benzer şekilde, Veenman (1995) bu iki yönü tanımlamakla birlikte, entegre olanların tutumlarının da dikkate alınması gerektiğini savunur (Akt. Wright, 2009, s.9).

“Yapısal entegrasyon aracılığı ile göçmenler farklı sektör, kurum, kuruluş ve organizasyonlara girmeyi başarırlar ve kendileri de bu kurumların paralel formlarını yaratırlar. Bu tür sektörler, kurumlar ve organizasyonlar, ekonomi, eğitim, siyasi partiler ile dini toplulukları içermektedir” (Martikainen, 2010, s. 266). Entegrasyonun yapısal boyutu, göçmenlerin merkezi toplumsal kurumlara (özellikle eğitim sistemi ve işgücü piyasası) tam katılımı olarak da tanımlanabilir (Snel vd. 2006, s.299). Yapısal entegrasyonun merkezinde yer alan eğitim ve ekonomi gibi kurumlar topluma yeni gelen mültecilerin entegrasyon süreçlerinin başarıya ulaşmasında önemli bir role sahiptir.

Yapısal entegrasyon politikaları içerisinde yer alan aşağıdaki uygulamalar, bu entegrasyon türünün göstergelerine de işaret etmektedir. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanmaktadır (Bosswick ve Heckmann, 2006):

Mülteci/sığınmacıların/göçmenlerin;

1. İşgücü piyasasındaki istatistikleri
2. Serbest meslek ile ilgili istatistikler
3. Eğitim desteği konusunda yapılan uygulamalar
4. Konut ve sağlık politikalarına ilişkin istatistikler
5. Sivil ve politik katılım oranları

Yapısal entegrasyona ilişkin yukarıda sıralanan özelliklerin bir kısmı ya da tamamı göç edilen bazı toplumlarda karşılık bulsa da yine de yeterli olmamaktadır. Çünkü sosyal entegrasyonun içerisinde yer alan boyutların her biri birbirini etkileyen, geliştiren ve genişleten bileşenler olarak entegrasyon süreçlerine katkı sunmaktadır. Bu önemli boyutlardan biri de kültürel entegrasyondur.

4.KÜLTÜREL ENTEGRASYON

Sosyal entegrasyonun boyutlarından biri olan kültürel entegrasyon en genel anlamıyla ev sahibi ülkenin dilini bilmek, göç edilen toplumunun bazı anlayış ve temel normlarına uymaktır (Hamberger, 2009, s.5). Entegrasyon, göçmenlerin yabancıları oldukları toplum ile bütünleşerek, o toplum ile uyum içinde yaşamasını sağlar. Entegrasyonun kültürel boyutu tamamlanırsa, göçmen toplumsal normlara uygun davranmayı edinmiş olur (Adıgüzel, 2016, s.174). Bununla birlikte kültürel entegrasyon, göçmen gruplarının kendi ülkelerinin kültüründen vazgeçmek zorunda oldukları anlamına gelmez. İki kültürlü yetkinlikler ve kişilikler hem birey hem de ev sahibi toplum için bir değer taşır (Bosswick ve Heckmann, 2006, s.10). Ayrıca kültürel çeşitliliğin yansımaları olumlu bir anlam taşır; karşılıklı alışverişi güçlendirerek toplumsala katkısını arttırmakta, bireyler arası hoşgörünün ortaya çıkışını kolaylaştırmakta ve böylelikle iki kültürün birey üzerindeki zenginliği sosyal yaşamın her alanında görünürlüğünü belirginleştirebilmektedir.

Berry (1994; 1997), hem göçmen gruplarının hem de ev sahibi toplumların zamanla değiştiğini ve yeni kimliklerin ortaya çıktığını savunan bir süreç olarak entegrasyon düşüncesini temel alır. Entegrasyon, bu hali ile kültürleşme sürecinin bir boyutu olarak karşımıza çıkar (Akt. Cheung ve Phillimore, 2013, s.1). Bu da göç eden bireylerin göç ettikleri ülkelerin kültürel pratiklerini edinmelerinin, gündelik yaşamda kullanabilmelerinin ve böylelikle toplumsal uyum ve kabulün hızlanmasının aracı olacaktır.

Berry'e (1997) göre entegrasyon, bireylerin ve grupların kültürel kimliğini daha büyük toplumsal çerçeveye aktif olarak katılarak sürdürdüğü bir süreçtir (Berry, 1997). Berry (2001), karşılıklı uyum ve uzlaşmanın bütünleşme süreçlerinde oldukça önemli olduğunu belirtmiştir. Bütünleşmenin gerçekleşebilmesi ise azınlığın ve ana akım toplumun birlikte yaşayabilme inancını gerekli kılmaktadır. Azınlık olan toplum ana akım toplumun temel özelliklerini benimseyerek bütünleşme sürecini hızlandırır, ana akım toplum ise azınlık toplumun yararına olacak düzenlemelerde bulunarak sürece katkıda bulunur (Saygın ve Hasta, 2018).

Bosswick ve Heckmann'a (2006, s. 10) göre entegrasyon aynı zamanda bireyin bilişsel, davranışsal ve tutumsal değişimini ifade eder. Bu, kültürel entegrasyon (veya kültürleşme) olarak da adlandırılır. Kültürel entegrasyon öncelikle göçmenleri, çocuklarını ve torunlarını ilgilendirirken, aynı zamanda etkileşimli, karşılıklı bir süreçtir. Göçmenlerle ilişki kurmanın ve onların ihtiyaçlarına adapte olmanın yeni yollarıdır.

Kültürel entegrasyon göstergelerine ilişkin değişkenleri yine Bosswick ve Heckmann (2006) tarafından ortaya konulan politikalardan yola çıkarak şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Dil eğitimi
2. Kültürel destek
3. Dini uygulamalar için destek

Kültürel entegrasyonu diğer entegrasyon boyutlarından ayıran en kritik özellik yukarıda sözü edilen politikalarda yatmaktadır. Çünkü göç edenlerin göç edilen topluluğa uyumunu kolaylaştıran en önemli belki de en zaruri niteliklerin başında dil gelmektedir. Bu durum Suriyeliler gibi kitlesel olarak gerçekleşen göçlerde daha büyük önem taşımaktadır. Kültürel entegrasyonun hızını arttıracak süreçlerden biri de interaktif entegrasyon süreçlerinde yatmaktadır. Özellikle dil ediniminin hızlanması, dilin pratikleşmesi ve dil kullanım alanlarının yaygınlaşmasında oynadığı rol ile kültürel entegrasyon interaktif entegrasyona katkıda bulunan kilit alanlardan bir tanesidir.

5.İTERAKTİF ENTEGRASYON

Sosyal entegrasyonun bir diğer boyutu olan interaktif entegrasyon en genel anlamı ile etkileşimli olma halidir. Entegrasyon çok boyutludur ve lineer bir süreç değildir (Cheung ve Phillimore, 2013). İnteraktif entegrasyon, göçmenlerin ev sahibi toplumun birincil ilişkileri ve sosyal ağlarına kabulü ve dahil edilmesi anlamına gelir. Bunun göstergeleri, sosyal ağlar, arkadaşlıklar, ortaklıklar, evlilikler ve gönüllü kuruluşlara üyeliği içerir (Bosswick ve Heckmann, 2006, s. 10).

İnteraktif entegrasyonun gerçekleşebilmesi her iki topluluğun gönüllü katılımını gerektirir. Gönüllülük halinde ise pragmatist bir tutum söz konusu değildir. Yeni gelenlerin dahil oldukları topluluğun iş gücü piyasasına katılımı bir açıdan yerli işletmecilerin ucuz iş gücü kaynağı olarak onları tercih etmesinin neticesi olabilir ya da bir diğer açıdan işletmenin ihtiyaç duyduğu insan kaynağı da bunun bir nedeni olabilir. Ekonomik entegrasyon boyutunda daha çok pragmatist bir yaklaşım söz konusu iken interaktif entegrasyon boyutunda bireylerin/topluluğun gönüllü katılım ve etkileşimleri söz konusu olmaktadır.

İnteraktif entegrasyon göstergelerinden bazıları şu şekilde sıralanmaktadır (Bosswick ve Heckmann, 2006, s. 10);

- 1.Evsahibi toplulukla olan ilişkiler

- 2.Sosyal ağlar
- 3.Arkadaşlıklar
- 4.Evlilikler
- 5.Gönüllü kuruluşlara üyelikler.

6. KİMLİKSEL ENTEGRASYON

Sosyal entegrasyonun dördüncü boyutu olan kimliksel entegrasyon katılım ve kabulün bir sonucu olarak bütünleşme sürecinde zamanla gelişir. Kimliksel entegrasyonun sağlanabilmesinin koşullarının temelinde entegrasyonun bütün boyutlarının karşılıklı etkileşimleri yatmaktadır. Kültürel olanın kimlikselden, ekonomik olanın sosyalden etkilenmeksizin toplumsalda var olabilmesi mümkün değildir. Çok kültürlülük politikaları, göçmenlerin laik ve dini örgütlerinin tanınma politikaları ve vatandaşlığa kabul kültürünün teşvik edilmesi gibi unsurlar kimliksel entegrasyon politikaları olarak sıralanabilir (Bosswick ve Heckmann, 2006, s.15).

Kimliksel entegrasyon göstergelerinden bazıları şu şekilde sıralanmaktadır (Bosswick ve Heckmann, 2006);

- 1.Çok kültürlülük politikaları
- 2.Laik ve dini örgütlerin tanınma politikaları
- 3.Vatandaşlığa kabul kültürünün teşvik edilmesi.

7.YÖNTEM

7.1 Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel yöntemler bireylerin deneyimlerinin ayrıntılarına ulaşabilmede oldukça etkilidir. Bu yöntemler aracılığıyla sosyal dünya ve eylemlere ilişkin derinlemesine bilgi edinebilme mümkün olmaktadır. Nitel araştırma modeline göre yapılan bu çalışmanın araştırma deseni olgubilim deseni'dir. "Olgubilim araştırmalarında veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek bireyler ya da gruplardır. Olgulara ilişkin yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmak için görüşmeler yapılır" (Büyüköztürk vd. 2018, s. 22). "Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışına sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı

amaçlayan çalışmalar için olgubilim uygun bir araştırma zemini oluşturur” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 78).

Çalışmanın temel amacı Suriyeli mültecilerin sosyal entegrasyonlarını incelemektir. Araştırmanın temel sorusu Suriyeli mültecilerin sosyal entegrasyonlarını etkileyen temel faktörlerin neler olduğudur? Bununla birlikte aşağıdaki sorulara da yanıt aranmıştır.

1.Suriyeli mültecilerin yapısal entegrasyonlarını etkileyen temel faktörler nelerdir?

2.Suriyeli mültecilerin kültürel entegrasyonlarını etkileyen temel faktörler nelerdir?

3.Suriyeli mültecilerin interaktif entegrasyonlarını etkileyen temel faktörler nelerdir?

7.2. Örneklem

Çalışmada amaçlı örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Amaçlı örneklem türü kartopu/zincir örnekleme türü ile katılımcılara ulaşılmıştır. Amaçsal/amaçlı örnekleme, olasılıklı olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır. Amaçsal örnekleme çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır (Büyüköztürk vd., 2018, s. 92). Kartopu örnekleme ise gözlem veya çalışma ilerledikçe, birimin daha büyük hale geldiği bir örnekleme yöntemini tanımlamak için kullanılır (Pandey ve Pandey, 2015, s. 55).

Araştırma kapsamında seçilen örnekleme İstanbul’un Sancaktepe ilçesinde yaşayan Suriyeli kent mültecileri dahil edilmiştir. Sancaktepe, İstanbul’un Anadolu yakasında yer alan Ümraniye ve Sultanbeyli ilçelerinden sonra en yoğun Suriyeli nüfusa sahip ilçelerden biridir. Bu ilçe özelinde ve entegrasyon konusunda yapılmış bir çalışmaya rastlanılmaması Sancaktepe ilçesinin tercih edilmesinde etkili olmuştur. Nitel çalışmalardan elde edilen veriler geniş bir evren için genelleme özelliği taşımamaktadır. Bu nedenle çalışma bulguları örnekleme dahil edilen kent mültecileri için bilgi verici bir nitelik taşımaktadır.

Bu çalışma nitel araştırma özelliği taşıdığı için nicel çalışmalara kıyasla daha küçük bir örneklem üzerinde çalışmaktadır. Küçük bir örneklem üzerinde detaylı bilgiler elde etmeyi amaçlayan nitel araştırmaların bu nedenle genelleme iddiası bulunmamaktadır. Bu çalışmada ayrıca yukarıda sözü edilen sosyal

entegrasyon göstergelerinin tümüne ulaşılacak yerine (ve kimliksel entegrasyon hariç tutularak) temel bazı göstergeler dikkate alınarak veriler toplanmış ve ilgili bulgular çözümlenmiştir. Ayrıca çalışmada sosyal entegrasyona ilişkin bütün göstergeler araştırma kapsamına alınmamıştır. Ancak çalışmanın araştırmacılarının daha önce gerçekleştirdikleri pilot çalışmalar çerçevesinde alanda (İstanbul ilçeleri örnekleminde) belirgin olan göstergeler göz önünde bulundurularak sorular hazırlanmış ve bu doğrultuda göstergeler seçilmiştir. Araştırmanın katılımcılarının özelliklerine ilişkin tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Özellikleri

	Yaş	Cinsiyet	Meslek ³
Katılımcı 1	23	Kadın	Ev Hanımı
Katılımcı 2	18	Erkek	Öğrenci
Katılımcı 3	37	Erkek	Memur
Katılımcı 4	55	Erkek	Muhtar
Katılımcı 5	34	Erkek	Tır Şoförü
Katılımcı 6	34	Erkek	Esnaf
Katılımcı 7	20	Kadın	Öğrenci
Katılımcı 8	33	Kadın	Ev Hanımı
Katılımcı 9	18	Kadın	Öğrenci
Katılımcı 10	60	Erkek	Hasta Bakıcı
Katılımcı 11	43	Kadın	Ev Hanımı
Katılımcı 12	21	Erkek	Öğrenci
Katılımcı 13	21	Erkek	Çoban
Katılımcı 14	23	Erkek	Kepçe Operatörü
Katılımcı 15	30	Erkek	İnşaat İşçisi

³ Katılımcıların Suriye'deki mesleklerine ilişkin bilgileri içermektedir.

Katılımcı 16	20	Erkek	Öğrenci
Katılımcı 17	23	Erkek	İnşaat İşçisi
Katılımcı 18	23	Erkek	Öğrenci
Katılımcı 19	35	Kadın	Ev Hanımı
Katılımcı 20	40	Erkek	Hurdacı
Katılımcı 21	60	Kadın	Ev Hanımı
Katılımcı 22	30	Kadın	Ev Hanımı
Katılımcı 23	30	Erkek	Kaynakçı
Katılımcı 24	35	Erkek	Boyacı
Katılımcı 25	35	Erkek	Kaynak Ustası
Katılımcı 26	41	Erkek	Telefon Tamircisi
Katılımcı 27	49	Erkek	Avukat
Katılımcı 28	24	Erkek	Tır Şoförü
Katılımcı 29	23	Erkek	Tekstilci
Katılımcı 30	56	Erkek	Tekstilci

7.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada nitel araştırma tekniklerinden yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. “Niteliksel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniği bir veri toplama tekniği olarak, açık uçlu soruların sorulması, dinlenmesi, cevapların kaydedilmesi ve ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini mümkün kılar. Sosyal dünyadaki ‘görünür’ birçok olgu, süreç ve ilişkinin görünümünden çok özüne inmeyi, bunların ayrıntılarını kavramayı ve bütüncül bir biçimde anlamayı mümkün kılan bir veri oluşturma aracıdır” (Kümbetoğlu, 2015, ss.71-72).

Sahada uygulanan form öncesi entegrasyonun sosyal boyutuyla ilgili kaynak okumaları ile temel sorular oluşturulmuş sonrasında görüşme formu için

daraltılmıştır. Toplamda otuz katılımcıya 29 soruluk bir görüşme formu uygulanmıştır.

Mülakat sorularının içeriği yukarıda bahsedilen entegrasyon boyutlarına paralel olarak şu alt başlıklara uygun bir şekilde hazırlanmıştır;

- 1.Sosyo-demografik sorular
- 2.Yapısal entegrasyon göstergelerine ait sorular
- 3.Kültürel entegrasyon göstergelerine ait sorular
- 4.İnteraktif entegrasyon göstergelerine ait sorular

7.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmadaki verilerin toplanmasına 2019 yılının Temmuz ayında başlanılmış 2019 yılının Ağustos ayında tamamlanmıştır. Görüşmelerin tamamı yaklaşık 45 günde bitirilmiştir. Her bir görüşme ortalama 60-90 dakika aralığında sürmüştür. Bu süre Türkçe bilmeyen katılımcılar da (tercümanlar aracılığıyla yapıldığından) daha uzun olmuştur. 30 adet yarı-yapılandırılmış görüşme formu sahada uygulanmadan soruların anlaşılabilirliği ve açıklığı konusunda bir ön uygulamada gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öncesinde ilçede market işleten Suriyeli bir esnaf ile iletişime geçilmiş, bu kişi aracılığıyla da diğer kişilere ulaşılmıştır. Görüşmelerin büyük bir kısmı katılımcıların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öncesinde çalışmanın amacı ve içeriği hakkında her bir katılımcıya açıklama yapılmış ve sözlü izinleri alınarak çalışmaya dahil edilmişlerdir.

Çalışmadan elde edilen veriler ise betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analizin tercih edilmesinin temel nedeni görüşmecilerin ifadelerine hiçbir müdahalede bulunmadan doğrudan alıntılar şeklinde sunulabilmesine olanak tanınmasıdır. Bu analiz yolu ile ifadelerin doğal yapıları da olduğu şekliyle korunabilmektedir.

7.5 Araştırma Etiği

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri

gerçekleştirilmemiştir. Etik kurul raporu Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığından alınmıştır.

8.BULGULAR

8.1 Sosyo-Demografik Bulgular

Görüşmeye katılanların 22'si erkek, 8'i kadındır. 25 kişi Halep'ten; 1 kişi Dera'dan; 1 kişi Deyrizor'dan; 1 kişi Rakka'dan; 1 kişi Münbiç'ten gelmiştir. Katılımcılardan 2 kişi üniversite; 10 kişi lise mezunudur. 2 genç katılımcı ise Türkiye'ye gelirken lise öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Katılımcıların yaş dağılımlarına baktığımızda çoğunluğu 18-35 yaş aralığındadır. 22 kişi Arap; 6 kişi Kürt; 2 kişi Türkmen'dir. Katılımcıların 22'si evli; 8'i bekar; 9 kişi beş; 5 kişi üç; 5 kişi altı; 4 kişi yedi; 4 kişi dört; 2 kişi iki; 1 kişi de sekiz yıldır Türkiye'de ikamet etmektedir. Evli katılımcılardan 11'inin iki çocuğu; 5'inin bir çocuğu; 4'ünün üç çocuğu; 2'sinin dört çocuğu vardır. Türkiye'de dünyaya gelen toplam çocuk sayısı ise 19'dur. Gelir durumu açısından katılımcıların çoğunluğunun ortalama geliri 1500-2500 TL arasındadır.

Katılımcıların sosyo-demografik niteliklerine baktığımızda en dikkat çekici özellik Türkiye'de dünyaya gelen çocuk sayısıdır. Bu oran ülke genelinde düşünüldüğünde, özellikle doğu ve güneydoğu illerinde yaşayan Suriyeli kadınlar⁴ dikkate alındığında ilerleyen zamanlarda Türkiye'nin göç ve entegrasyon konularında sıklıkla gündeme taşınacaktır. Genel olarak genç katılımcıların sayısı daha fazladır. Etnik olarak Arapların sayısının fazla olması Suriye'nin etnik nüfus özellikleri ile de paralellik taşımaktadır. Geleneksel bir toplum olma özelliği ile Suriye'de genç yaşta evlilikler yaygındır. Kadınların erkeklere oranla eğitim düzeyleri ve statüleri düşüktür. Kadın katılımcı sayısının azlığının en önemli nedeni de bu özelliklerdir. Erkek katılımcıların aktif iş yaşamları onlarla görüşme yapılmasını kolaylaştırmıştır. Kadın katılımcıların çoğuyla evlerinde görüşmeler yapılmıştır.

8.2. Sosyal Entegrasyon Bulguları

Yapısal, kültürel, interaktif ve kimliksel olarak dört boyutlu bir süreç olan

---

⁴ Daha detaylı bilgiler için AFAD tarafından hazırlanan "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar (2014), Özlem Cankurtaran ve Hande Albayrak tarafından hazırlanan "Suriye'den Türkiye'ye Kadın Olmak (2019), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan, Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması (2016) adlı çalışmalara bakılabilir.

sosyal entegrasyonun yapısal, kültürel ve interaktif boyutları bu çalışmaya dahil edilmiş ve ilgili bulgular alt başlıklar halinde aşağıda sunulmuştur.

8.2.1.Yapısal entegrasyon bulguları

Yapısal entegrasyona ilişkin elde edilen bulgulara göre erkek katılımcıların işgücüne katılımları oldukça yüksektir. Ancak çoğu geçim güçlüğü yaşadıklarını sıklıkla ifade etmişlerdir. Erkek katılımcıların hepsi istihdamda yer alırken; kadın katılımcıların ise hiçbiri istihdamda yer almamaktadır. Bunun nedeni ise kadının işgücüne katılmak istememesi ve Suriye'deki ev kadını statülerini Türkiye'de de sürdürmeleridir. Katılımcıların konut, dükkân, arazi vd. mülklere ilişkin sahiplik durumları bulunmamaktadır. Suriyelilerin Türkiye'de konut, dükkân ya da arazi gibi mülkleri edinmelerinin önünde yasal engeller söz konusudur. Ancak Türkiye'de bulunan akrabalar üzerinden bazı edinimler yapılabilmektedirler. Sağlık ve eğitim konusundaki memnuniyet durumlarında da genel olarak yüksek oranda bir memnuniyet söz konusu olmakla birlikte; sağlık hizmetlerinden duyulan memnuniyet eğitim hizmetlerinden duyulan memnuniyetten biraz daha fazladır. Yapısal entegrasyon göstergelerine ilişkin verilen yanıtların bazıları şu şekildedir;

(K3): “İşimiz var ancak geçim sıkıntısı da var...(K4): Hastaneye gidebiliyoruz, tedavi olabiliyoruz, bu konuda sıkıntımız yok...” (K5): “Çocuklarımız okula gidiyor, dil öğreniyorlar. Okul hayatlarının devam etmesi iyi...” (K7): “Suriye’de üniversitede okuyordum ama burada çalışıyorum, çünkü geçinmek çok zor. Bizim evimizde babam, abim ve ben çalışıyoruz...” (K8): “Evimiz kira. Kiracılık zor. Suriye de kendi evimizdi. Rahattık. Geçinmek daha kolaydı...” (K17): Suriyelilerin çoğu Türkiye’de çalışıyor, kimlik kartınız varsa iş bulmak ve çalışmak kolay ancak geçinmek çok zor, çoğumuzun sorunlarından biri de bu...” (K29): Türkiye’de ev alamıyoruz, engeller var, bunlar olmasa bile nasıl alabiliriz ki? Suriyelilerin çoğu zor geçiniyor, kazançları çok az...”

Bu çalışmanın katılımcıları yapısal entegrasyon göstergeleri içerisinde yer alan işgücü piyasasına erişimde ciddi sıkıntılarla karşılaşmamaktadır. Kadın katılımcıların işgücüne dahil olmamaları ise Suriye’deki kültürel yapıdan kaynaklanmaktadır. Ancak işgücüne katılım sonrası ucuz işgücü kaynağı olma, emek sömürsü, geçim sıkıntısı gibi durumlar bazı sorunları da beraberinde getirmektedir.

Eğitim sistemine ilişkin ifade edilenlere baktığımızda katılımcıların çoğu memnundur. Ancak katılımcılar içerisinde aktif okul yaşamı bulunan çocukların yaşları genellikle ilkökul düzeyindedir. Alan araştırması sürecinde yaş düzeyi

artıkça okul yaşamı yerine iş yaşamına dahil olan çocuklarla karşılaşmıştır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken “kayıp kuşaklar” gerçeğidir. Özellikle Suriyeliler gibi Türkiye’de sayıları milyonlara ulaşmış ve genç nüfus oranı yüksek olan bir topluluk hesaba katıldığında bu duruma ilişkin yapıcı eleştirilerin (Erdoğan, 2018; Erdoğan, 2017) dikkate alınması gerekmektedir. Suriyelilerin ne kadar süre Türkiye’de kalacakları hâlâ belirsizliğini korumaktadır hatta bu durum uzun süreli yerleşime doğru gitmektedir. Bu nedenle Suriyeli çocuk ve gençlerin Türk eğitim sistemine dahil olmaları onların Türk toplumuna entegre olmalarına ciddi düzeyde katkı sağlayacaktır. Çünkü okullaşma oranlarının her eğitim kademesinde olması entegre olma durumlarını daha başarılı kılacaktır.

Sağlık sistemi hakkında katılımcıların çoğu olumlu yönde görüş ifade etmiştir. Hatta sağlığa ilişkin görüşler dikkate alındığında katılımcıların memnuniyet oranlarının en yüksek olduğu alanın sağlık olduğu rahatlıkla söylenebilir. Yapısal entegrasyonun diğer bileşenleri arasında yer alan konut sistemi ve siyasal vatandaşlık gibi durumlar ise şuan için Türkiye’nin gündemine taşınmış değil. İlerleyen yıllarda ne olacağı hala belirsizliğini korumaktadır. Resmi rakamlara göre sayıları 3.663.336’ya ulaşmış bir mülteci grubu söz konusudur. Yüksek sayıda olan bir grubun entegrasyon politikaları da kolaylıkla planlanabilen ve uygulanabilen türde olamayacaktır. Yine de başarılı bir süreç halinde ilerleyebilecek entegrasyon pratikleri mümkündür.

8.2.2. Kültürel entegrasyon bulguları

Kültürel entegrasyona ilişkin göstergelerde kadın katılımcıların dil problemi haricinde genel olarak Türk toplumuna kültürel boyutta entegre olmayı güçleştirecek kritik bir durum ile karşılaşmamıştır. Katılımcıların kendilerini Türk toplumunun bir parçası olarak görme düzeylerinde evli olanların bekârlara; orta yaş ve üzeri olanların genç olanlara kıyasla oranları daha yüksek çıkmıştır. Türkçe yayın takibi genel olarak yüksektir. Katılımcıların çoğu Türkler ile olan ortak kimlikleri dolayısıyla kültürel yaşantılarında sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Burada Müslüman kimliğinin ortaklığı en önemli etmen olarak görülmektedir. Erkek katılımcıların istihdamda yer edinmeleri onların dil öğrenmelerini kolaylaştıran bir faktördür. Bu nedenle kadınlarda (Türkmenler haricinde) Türkçe bilenlere rastlanılmamıştır.

(K26): “Türkiye Müslüman bir ülke olduğu için kendimi Türk gibi hissediyorum...” Müslüman olması bizim için çok önemli... (K30): Türkler ile ortaklıklarımız çok ve kendimi buralı gibi görüyorum, kardeş ülkeleriz...” (K28): “Amcam Urfa’da yaşıyor, akrabalarım var, bu yüzden kendimi Türk gibi hissediyorum, daha öncede Türkiye’ye gidip geliyorduk, yabancılık

çekmiyoruz...” (K29): “Türkiye güzel bir ülke. Annem ve babam Suriye’de. Bunun dışında yaşadığım Suriye’deki gibi...” (K14): “Pek çok şey aynı. Dil ve iş yaşamı hariç...” (K19): “Yaşantımız burada da aynı, bir değişiklik olmadı benim için...”

Kültürel entegrasyonun en önemli ögesi dildir. Dilin bilinmesi, kullanılması katılımcıların yerel halk ile iletişimlerinde ve Türkçe yayınların takibinde de etkili olmaktadır. Dil konusunda verdikleri yanıtların bazıları şu şekildedir;

(K12): “Türkçeyi çok az anlayabiliyor ve konuşuyorum, dil konusunda sıkıntı yaşıyorum...” (K15): “Komşularım Kürt, onlarla Kürtçe konuşuyoruz, Türkçeyi de konuşabiliyorum, iş yerinde öğrendim...” (K16): “Türkçeyi anlıyorum, konuşabiliyorum da, benim gibi olan arkadaşların hepsi iş sayesinde dili öğrendiler...” (K21): “Türkçeyi hiç bilmiyorum, bu yüzden en büyük sıkıntım bu...” (K22): “Dil sorunu var, bilsem benim için daha iyi olurdu. Komşularıyla sadece selamlaşabiliyorum, hiç konuşamıyorum...”

Katılımcıların Türkçe yayınları takip etme sıklığı konusunda genç erkek katılımcılarda sosyal medya kullanımı oldukça yaygındır. Sosyal medya aracılığıyla Türkçe yayınları takip ettiklerini belirtmişlerdir. Arap katılımcıların bazıları sadece Arap kanalları takip ettiklerini, bazıları ise Türk dizilerini izlediklerini belirtmişlerdir. Türkçe yayınları takip etme, izleme sıklığı konusunda verdikleri yanıtların bazıları şu şekildedir;

(K10): “Türk dizilerini izliyoruz, çocuğum dil öğrensin diye...” (K27): “Sadece Arap kanalları takip ediyorum...” (K23): “Genelde Arapça yayınları takip ediyorum ama çocuğum dil öğrensin diye Türkçe kanalları açıyoruz...” (K24): “Televizyonumuz yok, bu yüzden izleyemiyoruz...” (K18): “Türkçe, Arapça ve Kürtçe yayınlara da bakıyorum...” (K3): “Türk kanallarını izliyoruz...” (K2): “Sosyal medyadan Türkçe yayınları takip ediyorum...”

Adıgüzel’e (2016, s. 174) göre “göç veren ve göç alan ülkeler arasındaki kültürel farklılık kültürleşme sürecini belirleyen temel unsurlardan biridir. Sosyal olarak kabul gören kültürel davranışların yerine, yeni bir toplumda yeni kabul görür davranışlar geliştirmek, yeniden öğrenmek, yeni kültür hakkında bilgi edinmek, göç veren ülke ile göç alan ülke arasındaki kültürel farklılık az ise, daha kolay olacaktır”. Kaya’ya (2016) göre tarihsel, kültürel ve dini yakınlık biçimleri özellikle Halep’ten gelen Sünni-Müslüman-Arap-Suriyelilerin İstanbul’daki yaşamlarında etkili olmaktadır. Türkiye’de ve özellikle İstanbul’da yaşayan Suriyelilerin coğrafi yakınlığı nedeniyle Türkiye’yi sadece bir sığınma yeri olarak

değil, ortak Osmanlı geçmişinden kaynaklanan kültürel yakınlığı nedeniyle de seçmişlerdir.

Balcıoğlu'na (2018) göre ise Suriyeli mülteciler benzer kültürel ve dini geçmişleri nedeniyle, Sünni Müslüman ve Türk komşularıyla rahat olabilmektedir. Ancak kültürel yakınlık vurgusu Suriyelilerin Türk toplumuna entegrasyonunda önemli olmakla birlikte sosyal entegrasyon için tek başına yeterli değildir. Örneğin Türk komşular ile ilişkiler her Suriyeli için benzer deneyimler içermeyebilir.

Türkler ile Suriyelilerin kültürel olarak benzerlikleri olmakla birlikte kültürel farklılığın “az”lığı ise tartışmalıdır. Çünkü dini ve etnik özellikler bağlamında bakıldığında kültürel benzerlikler olmakla birlikte çok eşlilik, genç yaşta evlilikler ve kadın istihdamının azlığı bağlamında bakıldığında kültürel farklılıklar artmaktadır. Dil, kültürel entegrasyonun en önemli ögesidir. Din faktörü de yeni topluma entegre olabilmeye önemli bir unsurdur. Ancak Suriyeli Türkmenler dışında Arap ve Kürt Suriyeli grup söz konusu olduğunda erkek katılımcılar ile kadın katılımcılar arasındaki dil farklılığı dikkat çekmektedir. Suriyeli Arap ve Kürt kadın katılımcıların dil eksikliği Türk toplumuna entegre olmalarını engelleyecek önemli faktörlerden biridir.

8.2.3. İnteraktif entegrasyon bulguları

Türk komşular ile ilişkiler konusunda verilen yanıtlar, diğer sorulara verilen yanıtlar kadar olumlu değildir. Katılımcıların bazıları bu soruyu fazlasıyla tereddütlü olarak yanıtlamışlardır. Bazıları çekingen bir tavır sergileyip yanıtsız bırakmayı tercih etmişlerdir. Suriyeli kent mültecilerinin sosyal ağ ve ilişkilerinin daha çok akrabalar özelinde yaşandığı tespit edilmiştir. Kadın katılımcılar ile erkek katılımcılar arasında en belirgin farklılıklardan biri de bu konuda yaşanmaktadır. Kadın katılımcıların hiçbiri (Türkmenler hariç) Türkçe bilmemektedir. Erkek katılımcıların çoğunluğu ise Türkçeyi kendilerini ifade edebilecek düzeyde bilmekte; bir kısmı ise rahatlıkla konuşmaktadır. Türk komşularla ilişkiler konusunda verdikleri yanıtların bazıları şu şekildedir;

(K14): “Bize karşı ayrımcılık yapıyor. Komşularım bize siz vatan hainisiniz, ülkenizi bırakıp buraya kaçmışsınız dediler. Bizi istemiyorlar. Ayrımcı oldukları için hiç konuşmuyoruz...” (K13): Komşularımızla sadece selamlaşıyoruz. Bunun dışında sohbetimiz hiç yok...” (K11): Türk komşularımızla ilişkilerimiz yok. Selam bile vermiyorlar. Bizi sevmiyorlar. Evimize de sadece akrabalarımız geliyor...” (K6): Komşularımız değil ama işyerindeki arkadaşlarla konuşuyoruz o da işlerden dolayı...” (K17): “Türklerle

birlikte çalışıyorum, iş yerindekilerle, komşularıyla sorunum yok ama sohbetimiz de yok ...”

İnteraktif entegrasyon diğer entegrasyon boyutları kadar önem taşımaktadır. Bu boyutun eksikliği başarılı bir entegrasyon sürecinin önünde engel oluşturacaktır. Çalışmaya dahil olan katılımcıların karşılaştıkları en önemli güçlüklerin başında “ev sahibi” toplulukla kurulamayan sosyal ilişki ve etkileşimler gelmektedir. Sosyal ilişki ve etkileşim yoksunluğu da diyebileceğimiz interaktif entegrasyon eksikliği, ilerleyen dönemlerde bazı sosyal problemlerin ortaya çıkışına da zemin hazırlayabilir.

Şimşek ve Çorabatır’a göre (2016) tarihsel olarak, Türk sığınma sistemi geçici nitelikte olmuştur. Bununla birlikte, Türkiye’de üç milyondan fazla mültecinin bulunması, Türk hükümetini yakın zamanda mültecilerin entegrasyonu üzerinde çalışmaya zorlamıştır. Yerel yönetimler de bu süreçteki diğer önemli kuruluşlardır. Erdoğan’a (2017) göre belediyelerin “uyum” merkezli hizmetler vermeye yönelmeleri gerekmektedir. Bu süreçte belediyelerin en önemli işlevlerinden birisi de kitlesel göç-mülteci akınlarında tedirginleşen toplumun kaygılarının giderilmesidir. Belediyelerin yaşadığı önemli sorunlardan biri ise mülteciler konusundaki makro politikanın yeterince belirgin olmamasıdır.

Türk göç politikasında entegrasyon konusu Suriyelilerin ülkeye gelişi ile daha fazla tartışma zemini yaratmıştır. Entegrasyon konusu her ne kadar kendi içinde de tartışmalı bir alan olsa da bu olgu Suriyeli sayısının beklenen düzeyde azalmaması, kalıcı olma eğilimlerinin güçlenmesi ve geri dönme ihtimallerinin azalması sonucu Türkiye’nin gündemini ilerleyen yıllarda daha fazla meşgul edecektir. Bu çalışmanın öngörülerinden biri entegrasyon konusunda üretilecek politikalarda yaşanacak en önemli güçlük entegrasyonun interaktif boyutu olacaktır.

İnteraktif entegrasyon çift yönlü olarak gerçekleşen bir süreçtir. Her iki grubun aktif iletişim ve alışverişini gerektirir. Bu çalışmada Suriyeli grubun yanıtları özelinde interaktif boyutta karşılaşılan güçlüğü temas edilmiştir ancak alan araştırması sürecinde katılımcıların bu bulgularını doğrulayıcı gözlemlerle de sıklıkla karşılaşmıştır. Hatta Suriyeliler ile yaptığımız görüşmelere eleştiri getiren Türk komşular ile de karşılaşmıştır. Elbette interaktif boyutun Türkler özelinde de çalışılması bu çalışmanın bulgularının çürütülmesinde ya da desteklenmesinde oldukça önemlidir. Ayrıca bu çalışmanın bulgularının tek başına kesinlik iddiası yoktur. Alandan toplanan verilerin çözümlenmesinde ortaya çıkan neticeler paylaşılmıştır ve katılımcıların ifadeleri betimsel analiz yolu ile doğrudan aktarılmıştır.

Çalışmaya dahil olan katılımcıların neredeyse hepsi “Suriye’ye geri dönme” konusunda isteksiz olduklarını sıklıkla ifade etmişlerdir. Geri dönme eğilimlerinin olmaması interaktif entegrasyon konusunda uygulanacak politikaları da daha öncelikli ve önemli bir hale getirmektedir.

Çalışmanın en dikkat çekici bulgusu entegrasyonun interaktif boyutunda ortaya çıkan etkileşimsizlik halidir. Bu durum yalnızca Suriyelilerin kişisel ve topluluk bazındaki deneyimleri sonucunda varılan bir sonuç olsa da Türkler ya da hem Suriyeliler hem de Türkler özelinde yapılacak çalışmalarla bu olgunun durum tespiti hakkındaki veriler çeşitlenebilir. İnteraktif entegrasyon yeni gelen grubun dahil oldukları topluluk ile sosyal ilişkilerinin düzeyleri ve çeşitleri hakkında bize ipucu sağlamaktadır. Bu çalışmanın neticesinde elde ettiğimiz bulgulara göre Suriyelilerin Türklerle komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri neredeyse yok denecek düzeydedir. Bir tarafta kalmaya eğilimli bir grup diğer tarafta gitmelerini bekleyen iki farklı beklentili grup söz konusudur. Ayrıca Türklerin kendilerine yönelik bakış açılarının olumsuz olduğu kanaati çoğu Suriyeli için ortak yargılardan bir tanesidir. Hatta sosyal dışlanmanın bir örneği olarak düşünebileceğimiz bir durumun kent mültecileri özelinde yaşandığı rahatlıkla söylenebilir.

Sosyal dışlanmaya ve ötekileştirilmeye maruz kalan grubun ilerleyen zamanlarda bu olgulara karşı vereceği kişisel ya da sosyal tepkilerin ne olacağı oldukça belirsiz bir durumdur. Diğer tarafta Türk toplumunda bu olguların düzeylerinin neler olacağı da belirsizlik taşıyan kritik durumlardan bir tanesidir. Birada yaşama kültürünü zayıflatan hatta bu kültürün ortaya çıkışını engelleyen bu olgular Türkiye’nin göç politikaları açısından da dikkat edilmesi gereken hususlar arasında yer almaktadır. Türkiye’de bulunan bütün Suriyelilerin gitmeyeceği en azından önemli bir sayının ülkede kalacağı hesaba katılırsa birlikte yaşama kültürünün nasıl sağlanacağı konusu da gündeme taşınacaktır. Ancak sosyal etkileşim olmaksızın sağlıklı bir bütünleşme sağlanamayacaktır.

9.SONUÇ

Nitel araştırma yöntemine göre yapılan bu çalışmada Suriyeli kent mültecilerin sosyal entegrasyonlarını etkileyen temel faktörler araştırılmıştır. Suriyeli kent mültecilerin yapısal, kültürel ve interaktif entegrasyonlarını etkileyen temel faktörlere ilişkin veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler ile toplanmıştır. Sancaktepe’de yaşayan Suriyeli kent mültecileri özelinde nitel yöntemlerle yürütülen bu çalışmanın sonuçlarına göre Müslümanlık ortak paydası kültürel entegrasyonu büyük oranda kolaylaştırmaktadır. Öte yandan entegrasyon boyutları birbiriyle ilişkilidir ve örneğin dil engeli istihdama da etki

edebilmekte, istihdama katılmama ise sosyal hayata katılımı zorlaştırabilmektedir.

Katılımcıların Türk toplumuna entegrasyonunda karşılaştıkları en büyük sorun bireysel düzeyde dil farklılığı; sosyal düzeyde ise Türk komşularıyla etkileşimsizlikleridir. Türk halkının büyük bir bölümü kitlesel göçün başlangıcında Suriyeliler konusunda kucaklayıcı bir tavır sergilemişse de bu çalışma, komşuluk düzeyinde bu tavrın farklılaşabildiğini göstermektedir. Bu durum entegrasyonun etkileşim ve iletişim boyutunda Suriyeliler ile Türkler arasında yaşanan sorunlu bir sürecin varlığına da işaret etmektedir.

Bunlarla birlikte kadın mültecilerin sosyalleşmesi büyük önem taşımaktadır çünkü dil sorunu daha çok istihdama katılmayan kadın mülteciler arasında görülmektedir. Bu nedenle kadınların istihdam dışında sosyalleşmesine yönelik uygulamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ancak bu katılımı öncelikle bir kültürel değişim ihtiyacını gerekli kılmaktadır. Çünkü katılımcılar içinde yer alan Suriyeli kadınlar göç öncesi de istihdamda yer almayan, düşük eğitim düzeyine sahip ya da eğitimsiz olan grupta yer almaktadırlar. Suriyeli kadınlar için düzenlenecek dil kursları ve diğer yaygın eğitim faaliyetleri gibi kültürel değişime olanak sağlayan projelerin de gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bunun dışında evde yapılabilecek el işi tarzı üretimler için Suriyeli kadınlar için bir kooperatifin kurulması gibi fikirler de hayata geçirilebilir.

Türk toplumu geleneksel olarak dışarıdan gelen göçlere alışkın bir toplum yapısına sahip olsa da Suriyelilerin kitlesel göçü Türkiye açısından daha önce hiç deneyimlenmemiş bir olgudur. Bu büyüklükte bir mülteci akını ile daha önce hiç karşılaşılmamıştır. Bu nedenle Suriyelilerin Türk toplumu ile uyumlu bir sosyal yaşamı edinebilmeleri ancak entegrasyon politikaları ile mümkündür. Bu çalışmanın sonuçlarına göre ilerleyen zamanlarda bu meselenin Türkiye gündemini daha fazla meşgul edeceği ve Suriyelilerle Türkler arasındaki sosyal kopukluğun özellikle İstanbul gibi büyük kentlerde giderek artacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte bu çalışmanın ortaya koyduğu öngörülerin alanda yapılacak başka çalışmalarla da desteklenmesi ya da çürütülmesi de yine Türkiye'nin entegrasyon politikaları açısından son derece önemlidir. Çünkü bu çalışma tek başına Suriyelilerin sosyal entegrasyon düzeylerinin tespiti için yeterli olduğu gibi bir iddia taşımamaktadır.

10. ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

11. MADDİ DESTEK

Bu çalışmada herhangi bir fon veya destekten yararlanılmamıştır.

12. YAZAR KATKILARI

S.G.Y. : Fikir;

S.G.Y., M.D. : Tasarım;

S.G.Y.: Denetleme;

S.G.Y., M.D.: Kaynakların toplanması ve/veya işlenmesi;

S.G.Y., M.D.: Analiz ve/veya yorum;

S.G.Y.: Literatür taraması;

S.G.Y., M.D.: Yazıyı yazan;

S.G.Y., M.D.: Eleştirel inceleme

13. ETİK KURUL BEYANI VE FİKRİ MÜLKİYET TELİF HAKLARI

Çalışmada etik kurul ilkelerine uyulmuştur ve fikri mülkiyet ve telif hakları ilkesine uygun olarak gerekli izinler alınmıştır.

14. KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2016). *Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeliler: Tespitler ve öneriler*, E. A. Duman (Ed.) Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu içinde (ss. 171-194). İstanbul:Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı.
- Ager, A. and Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166-191.
- Balcioğlu, Z. (2018). Sultanbeyli, İstanbul, Turkey, A Case Study of Refugees in Towns. <https://fic.tufts.edu/wp-content/uploads/RITReportSultanbeyliIstanbulTurkey.pdf>. adresinden 13.10.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Bartram, D., Poros, M. V., ve Monforte, P. (2017). *Göç meselesinde temel kavramlar* (I. Ağabeyoğlu Tuncay, Çev.). Ankara: Hece Yayınları.
- Berry, J. W. (1997). Lead Article Immigration, Acculturation and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, Volume 46, Number 1, s.5-68.

- Bhattacharjee, A. (2012). Social science research: Principles, methods, and practices. http://scholarcommons.usf.edu/oa_textbooks/3. pdf adresinden 17.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Bosswick, W., and Heckmann, F. (2006). Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities. https://hip.lisboa.ucp.pt/edocs/cde/2006_8367.pdf.adresinden 13.10.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (24. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Castles, S., Korac, M., Vasta, E., and Vertovec, S. (2002). *Integration: Mapping the field*. Oxford: *Centre for Migration and Policy Research and Refugee Studies*.
- Cheung, S., and Phillimore, J. (2013). Social networks, social capital and refugee integration. <https://www.birmingham.ac.uk/Documents/college-social-sciences/social-policy/iris/2013/nuffield-refugees-integration-research-report.pdf> adresinden 18.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Çetin, İ. (2016). Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu, *Sosyoloji Dergisi*, (34), ss.197-222.
- Erdoğan, M. (2017). *"Kopuş" tan "Uyum" a Kent Mültecileri: Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul örneği*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Erdoğan, M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. 2.Baskı. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erkal, M. (1998). *Social integration*. Sosyoloji Konferansları, 0(25), ss.131-138. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iusoskon/issue/9525/119026.pdf>. adresinden 11.10.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Esser, H. (2006). Migration, language and integration. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.376.2951&rep=rep1&type=pdf>. adresinden 13.10.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2021), Geçici Koruma, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden 27.03.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Göksel, G. U. (2018). *Integration of Immigrants and the Theory of Recognition: 'just Integration'*. Springer.
- Hamberger, A. (2009). Immigrant integration: Acculturation and social integration. *Journal of Identity and Migration Studies*, 3(2), ss.2-21.

- Heckmann, F. (2006). Integration and Integration Policies Imiscoe Network Feasibility Study. <http://www.efms.uni-bamberg.de/pdf/INTPOL%20Final%20Paper.pdf>. adresinden 14.10.2018 tarihinde erişilmiştir.
- İçduygu, A. (2016). Turkey: Labour market integration and social inclusion of refugees. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/595328/IPOL_STU\(2016\)595328_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/595328/IPOL_STU(2016)595328_EN.pdf).adresinden 04.05.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Kaya, A. (2016). Syrian Refugees and Cultural Intimacy in Istanbul:'I Feel Safe Here!'. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2870516, pdf.adresinden 06.08.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Learning of Local Bodies to Integrate Immigrants (LL2II). (2015). Avrupa'daki Göçmenlerin Entegrasyonunda Yerel Kuruluşlar ve Çalışanlar için Rehber Kitap. Erişim adresi: http://www.ll2ii.eu/pdf/Guidebook_for_Local_Bodies_and_Operators_on_Integration_of_Migrants_in_Europe_TR.pdf.adresinden 06.08.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Martikainen, T. (2010). Din, göçmenler ve entegrasyon (N. Özmen, Çev.). *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, ss. 263-276.
- Martin, P. (2013). The global challenge of managing migration. *Population Bulletin* 68(2), 2-15.
- Penninx, R. (2004). Managing Integration the European Unions Responsibilities Towards Immigrants Rita Süßmuth(Ed.) Elementsfor an EU-framework for integration policies forimmigrants. (ss. 94-104). Gütersloh: Migration PolicyInstituteandTheBertelsmann Foundation.
- Perşembe, E. (2005). *Almanya'da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Saygın, S., ve Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), ss.302-323.
- Snel, E., Engbersen, G., and Leerkes, A. (2006). Transnational Involvement and Social Integration. *Global networks*, 6 (3), ss. 285-308.
- Şimşek, D., ve Çorabatır, M. (2016). Challenges and Opportunities of Refugee Integration in Turkey. Research Centre on Asylum and Integration (IGAM) Report,<http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2017/01/Challenges-and-opportunities-of-refugee-integration-in-turkey-full-report.pdf>.adresinden 06.08.2020 tarihinde erişilmiştir.

- Şimşek, D. (2019). Türkiye’de Mülteci Entegrasyonu: Zorlukları ve Olanakları, *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 2019, 4(2), ss. 172-187.
- Wright, R. (2009). The Integration of Refugees: Towards a Fresh Approach. Durham Üniversitesi, Durham. http://www.rapar.org.uk/uploads/4/6/8/7/4687542/2009_undergraduate_dissertation_the_integration_of_refugees.pdf. adresinden 05.09.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. baskı) Ankara: Seçkin Yayınları.

EK :

Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu

- 1) Yaşınız?
- 2) Cinsiyetiniz Kadın ( ) Erkek ( )
- 3) Medeni Durumunuz? Evli ( ) Bekar ( ) Eşi vefat etmiş ( ) Diğer ... ( )
- 4) Çocuğunuz var mı? Kaç tane? .....
- 5) Eğitim Durumunuz?
- 6) Aylık geliriniz?
- 7) ..... yılında Türkiye’ye geldim.
- 8) Suriye’nin hangi şehirden geldiniz?
- 9) Etnik kimliğiniz nedir? (Yanıtlama zorunluluğu bulunmamaktadır)
- 10) Mesleğiniz? (Suriye’deki)
- 11) Şu an çalışıyor musunuz? (Evet ise) Hangi işte?
- 12) Türkiye’de Suriyelilere yönelik sunulan eğitim hizmetleri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- 13) Türkiye’de Suriyelilere yönelik sunulan sağlık hizmetleri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- 14) Türkiye’de sahip olduğunuz bir mülkünüz var mıdır? (Konut, dükkan, arazi vd.)
- 15) Kendinizi Türk toplumunun bir parçası olarak hissediyor musunuz?
- 16) Türkiye’ye geldikten sonra yaşantınızda değişen değer, davranış ya da alışkanlıklarınız oldu mu?
- 17) Türkiye’de kültürel yaşantınızı sürdürmekte güçlük yaşıyor musunuz?
- 18) Türkçeyi bilme düzeyiniz nedir?
- 19) Türkçeyi nasıl öğrendiniz? (Türkçe bilgisi var ise)
- 20) Türkçe yayınları (televizyon, gazete, internet vd.) takip etme sıklığınız nedir?
- 21) Türk komşularınızla olan ilişkileriniz nasıl?
- 22) Türk arkadaşlarınız var mı?
- 23) Türklerin yoğun olduğu sosyal ortamlara;
Her gün ( ) her hafta ( ) ayda bir ( ) hiç ( ) katılmam.
- 24) Mahallenizdeki Suriyeliler ile Türklerin ilişkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 25) Türkiye’de karşılaştığınız en önemli güçlük nedir?
- 26) Başka bir ülkeye göç etme konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 27) Suriye’ye geri dönmeyi; Düşünüyorum ( ) Düşünmüyorum ( )

- 28) İstanbul'da kalmayı; Düşünüyorum ( ) Düşünmüyorum ( )
29) Gelecek hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?